

PRAGUE – OVERLAPPING OF ARCHITECTURAL STYLES

PRAGA – STRATIFICARE DE STILURI ARHITECTURALE*

Prof. univ. dr. Paul MAGHERU

Universitatea din Oradea

E-mail: paulmagheru@yahoo.com

Abstract

The present article presents in historical order the esthetical characteristics of the main architectural styles of the city of Prague: romanian, gothic, renaissance, baroque, classicism, empire, modernism and avantgardism. It is proven through concrete arguments, that Prague is an overlapping of historical and esthetical styles, which are quite general, but also specific, national, Czech.

Rezumat

Articolul prezintă în ordine istorică caracteristicile estetice ale principalelor stiluri arhitecturale ale orașului Praga: romanian, gotic, renașterea, barocul, clasicismul, stilul empire, modernismul și avangarda. Se demonstrează prin argumente concrete că Praga este o suprapunere de stiluri istorice și estetice generale, dar și specific, naționale, cehe.

Keywords: *styles, architecture, romanian, gothic, renaissance, classicism, modernism.*

Cuvinte-cheie: *stiluri, arhitectură, romanian, gotic, renașterea, clasicism, modernism.*

După stilurile arhitecturale mai vechi (romanic, gotic, renașterea, baroc) urmează cu necesitate CLASICISMUL, așa cum, după idealism urmează pozitivismul, după abstract concretul, după prețiozitate simplitatea. Barocul, chiar în forma sa simplificată de rococo, păstrând încă o abundență de detalii complicate, obosea spiritul și nu mai corespundea necesităților timpului înclinat spre concretul pozitivist. Clasicismul, manifestat în arhitectură la sfârșitul secolului al XVIII-lea, după 1780, și începutul secolului al XIX-lea, este un mod de a construi simplu, durabil și esențial. Operele sale de arhitectură se caracterizează prin severitate, echilibru, eficacitate, orientare spre arhitectura antică, frontoane triunghiulare înguste, coloane, ferestre cu partea superioară în semicerc, cununi cu festoane de lauri, balcoane cu grilaj de fier, balcoane de-a lungul etajelor dând spre curte în casele de locuit.

Cea mai autentică clădire în stil clasicist, cu frontoane triunghiulare înguste și coloane în stil antic, este Teatrul J. K. Tyl, construit între 1781-1783. În 1834 a avut loc aici premiera piesei *Fidlovacka* de J. K. Tyl. Cântecul *Unde-i patria mea*, încorporat în piesă, va deveni în 1918 imnul statului cehoslovac. Stilul clasicist se mai păstrează pe fațada și în interiorul multor case de locuit sau palate din Praga. Valoroasă este biblioteca cu sala filozofică din complexul mănăstirii Strahov, monumentul cel mai important de arhitectură din perioada „iozefină”. În stil autentic clasic a fost construită și „Slovansky Dum” (Casa Slavă), de pe Prikope, important centru cultural, obștesc al capitalei de azi.

O culminare a clasicismului, apărut în Franța și răspândit apoi în toată Europa, a fost stilul EMPIRE. Numele stilului se leagă de ambițiile imperialiste ale lui Napoleon, de la începutul secolului al XIX-lea până prin 1850. El s-a aplicat cu deosebire în arhitectură și arta mobilierului, în care era combinat cu multe detalii ale ornamenticii romano-egiptene (sfincși, meandre) sub

* Continuare din numărul precedent: ROMANIC, GOTIC, RENAȘTERE, BAROC

influența expedițiilor lui Napoleon în Egipt. În Praga stilul a apărut între 1805-1850 și se impune în Casa numită „U Hybernu”, fostă barocă pe lângă mănăstirea franciscanilor irlandezi – hybernu – construită în anii 1652-1659 pe locul unui templu din timpul lui Carol IV. Între 1808-1811 a fost transformată în vamă în stil empire după proiectul lui J. Fischer, având ca model o veche mănăstire din Berlin. Din 1940-1942 este adaptată scopurilor unor expoziții temporare. Impozanța arhitecturală imperială o mai recunoaștem pe biserica Sf. Cruce de pe Prikope, pe cea mai veche gară Praga-centru, construită în 1845, și pe clădirea Platiz de pe Národní Trida, prima casă de locuit publică din Praga.

După 1850, mai exact spre sfârșitul secolului al XIX-lea se observă o tendință de ruptură, de depășire a stilurilor pe care am putea să le numim istorice (romanic, gotic, renașcentist, baroc, clasic). Vechile forme de creație nu mai corespundeau gusturilor, sensibilității și necesităților artistice ale sfârșitului de veac. În această perioadă de criză a creației, manifestată prin căutarea febrilă a unor noi modalități de expresie se crează premisele artei MODERNE și de AVANGARDĂ. Rațiunea de a fi, logica internă a oricărui curent este contestarea, negarea polemică a unor formule anterioare și impunerea unor noi forme de creație. Dar un curent nou nu se naște niciodată din senin, pe teren gol. Ruptura totală între tradiție și inovație este imposibilă. În căutarea de noi forme de expresie artiștii apelează la experiența secolelor precedente. Nu întâmplător, din lipsă de termeni mai adecvați, curentele premoderne își anexează prefixul **neo-** (neoromantic, neogotic, neorenașcentist, neobaroc, neoclasic). Biserica Sf. Kiril și Metodi din Piața Karlin e construită în stil neoromantic. Partea apuseană a catedralei Sf. Vit, impresionantă dantelărie în piatră, pentru a se armoniza cu întregul e făcută în stil neogotic, ca și biserica Sf. Petru și Pavel din Vyšehrad sau biserica Sf. Liudmila din Piața Păcii. Neorenașterea pragheză este un fenomen complex care evoluează în două direcții principale: una, caracterizată prin clădiri monumentale din piatră cu coloane în stil italian și ornamentarea eclectică a fațadelor cu un număr excesiv de detalii arhitecturale, direcție pe care am numi-o epocală, și alta, a „Renașterii cehe” cu frontoane, sgraffito și fațade pictate. Există, desigur, creații arhitecturale în stil epocal, a căror unitate de structură artistică se materializează diferit în funcție de agentul creator, fie acesta o națiune, un cerc de cultură sau un artist individual. Cel mai vestit arhitect al Renașterii naționale cehe a fost Josef Schulz. El și-a înscris numele pe cele mai impozante clădiri ale Renașterii naționale cehe: Teatrul național, Muzeul național, Casa artiștilor, Muzeul de artă și meserii.

Teatrul național este construit în stilul Renașterii târzii nord italiene. Acoperișul seamănă cu cel al Casei obștești (Obecný dum), aparținător stilului **secese**. Soarta acestui lăcaș al Thaliei nu a fost prea fericită. După îndelungi eforturi și subscripții financiare, la puțin timp după inaugurare cu opera „Libuše” de Bedřich Smetana în iunie 1881, teatrul a ars. În decurs de numai doi ani, lucru ce părea incredibil, clădirea teatrului a fost reconstruită după planul lui Josef Schulz cu mijloacele colectate de popor. Amenajarea interioară și exterioară a teatrului, lunetele lojelor bogat pictate pe tema Patriei, loja prezidențială, cortina, foaierea principală cu o valoroasă sculptură a Muzicii, vestibulul, împodobit cu portrete sculpturale ale frunțașilor artei teatrale și muzicale, picturile murale, figurile feminine de pe tavan – alegorii ale artei teatrale – , statuile de pe atic și carul triumfal de pe porticul fațadei principale, statuile și celelalte elemente decorative au fost executate de cei mai valoroși artiști naționali ai timpului.

Clădirea monumentală a Muzeului Național (100 m lungime, 74 m lățime, înălțimea turnului 70 m) domină partea superioară a arterei principale a orașului Praga, **Václavské náměstí**, flancată de clădiri impozante în stil modern, care adăpostesc hotelurile internaționale, restaurante de lux, magazine, institute publice etc. Muzeul a fost construit între 1885-1890 după proiectul prof. Josef Schulz în stilul eclectic al neorenașterii, mai exact al renașterii naționale cehe. Fațada interioară, vestibulul, scara imensă și rampa sunt decorate cu statui și sculpturi pe motive alegorice și istorice. Statuile de pe rampa scărilor bifurcate de la intrare, reprezentând Cehia, Moravia, Silezia și două dintre cele mai mari râuri cehe, precum și reliefulurile de pe fațada exterioară au fost lucrate de sculptorul Antonín Fagner. Scările și galeriile din interiorul clădirii, sala solemnă de formă circulară

sau Panteonul sunt căptușite cu marmură din toate regiunile monarhiei de atunci. Panteonul a fost conceput ca monument dedicat reprezentanților iluștri ai culturii și istoriei cehe. Reținem dintre statuile și busturile expuse pe cele ale lui Kašpar Sternberg și Josef Dobrovský, întemeietorii, în anul 1818, ai primei instituții muzeistice din Cehia, pe a istoricului Fr. Palacký, a scriitorului Ján Neruda și altele.

În prezent, Muzeul național este una dintre cele mai importante instituții științifice și de cultură din Cehia, cuprinzând mai multe secții sau muzee speciale, cu expoziții permanente și colecții de mare valoare științifică, dispunând de o bibliotecă bogată și câteva institute de cercetare. Muzeul de științe naturale are două expoziții permanente, zoologică și paleontologică, o colecție petrografică și mineralogică, una dintre cele mai frumoase din lume. Muzeul de istorie își expune documentele în trei expoziții: Istoria străveche pe teritoriul Cehiei, Expoziția de numismatică, Expoziția istorică Monumente ale trecutului național. De un mare interes din partea vizitatorilor se bucură Secția culturilor asiatică, africane și americane. În fața Muzeului național, din 1913 străjuiește statuia ecvestră a lui Václav I, înconjurat pe pedestal de sculpturi ale patronilor sanctificați ai Cehiei: în față, Liudmila și Procop, în spate, Anežka și Vojtech, loc de referință în istoria modernă și contemporană a Pragăi.

O altă construcție neorenescentistă din Praga, după Teatrul de stat și Muzeul național este Casa artiștilor (Rudolfinum), construită după planul arhitecților Josef Zitek și Jozef Schulz ca sală de concerte și galerie de pictură. Aticul clădirii este împodobit cu statui ale unor artiști și compozitori iluștri. Aici au loc cele mai importante concerte sezoniere, în primul rând concertele festivalului internațional „Primăvara pragheză”.

Muzeul de arte și meșteșuguri, vis-à-vis de Casa artiștilor, cu o bogată colecție de obiecte artistice din sticlă și o bibliotecă de istorie a artelor și meșteșugurilor artistice, a fost construit în 1900 de Josef Schulz în același stil neorenescentist sau al renașterii naționale. Din aceeași perioadă se mai păstrează clădirea Institutului superior tehnic (1867), în Piața Karol și Teatrul Smetana (1886-1888) între Muzeul național și gara centrală.

Singurele construcții neobaroce de la sfârșitul secolului al XIX-lea care pot fi menționate sunt palatul Valter de pe strada Voršilská, sediul Ministerului comerțului interior din Piața Orașului Vechi și Palatul pseudobaroc al Congreselor, construit din metal contorsionat în 1891, din complexul Parcului de cultură și odihnă Július Fucik. În afara clădirii se află 12 arteziene cu sculpturi de grup din ceramică înfățișând diferite animale sălbatice. În același an 1891 s-a construit aici un pavilion care găzduiește Lapidariumul Muzeului național, cu documente din piatră, sculpturi și monumente arhitecturale din secolele XI-XIX. În incinta vastă a parcului, croit pe fostul teren de vânătoare regală, se mai află palatul sporturilor, pavilioane de expoziții, planetariul și panorama luptei de la Lipan, o pânză istorică monumentală (1000 m²) care redă înfrângerea definitivă a armatelor husite la Lipan în 30 mai 1434, pictată de artistul Ludek Marold în 1898.

Dintre toate curentele moderne SECESIA pare a fi avut fizionomia artistică și programul estetic cel mai conturat. Sub acest nume s-a impus ultimul dintre stilurile artelor plastice universale de la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX, care a reușit să imprime trăsăturile sale artistice tuturor manifestărilor și obiectelor foarte diverse ale vieții moderne, de la arhitectura monumentală, la pictura, sculptura, grafică, muzică, literatură, dans, modă, artele utilitare. Curentul secesionist (de la lat. **secession** – ruptură, separare) a apărut ca o reacție a tinerilor artiști față de arta academică, conservatoare, învechită. Noul stil a fost cunoscut sub o mulțime de nume. Germanii îi spuneau **Jugen-styl**, după săptămânalul literar **Jugend**, înființat la München, în 1896, în jurul căruia s-a grupat noua generație de artiști. În Franța se numea **Art Nouveau**, în Anglia **Modern Styl**. Francezii îi mai spuneau **Styl 1900**, sub impresia Expoziției mondiale de la Paris din 1900, **Styl Guimard** sau **Métro**, după proiectantul metroului parizian, sau chiar **Styl Mucha**, împrumutând numele pictorului ceh Alfons Mucha (1860-1939), a cărui afișe stilizate pe tema artelor și anotimpurilor, cu linii în trombă și forme abstracte, combinate cu elemente vegetale, având-o ca model pe Sarah Bernhard, au produs o impresie artistică foarte favorabilă în epocă.

Stilului **secese** i se atribuie ca trăsături principale ornamentalitatea, linearitatea, spațialitatea, preferința pentru irizările neobișnuite de culoare și utilizarea estetică a diferitelor materiale. În năzuința de a depăși ornamentalitatea stilurilor istorice, **secesia** apelează direct la formele naturale (frunze, flori, orhidee, trandafiri, fluturi, corpuri omenești sau de animale) pe care le stilizează după principiile proporționalității și euritmiei. În cazuri extreme se caută inspirația în gotic, manierism, arta japoneză și ornamentalistică celtică.

În arhitectură, dacă înainte ornamentul împodobează numai stilurile istorice ca element secundar, neesențial, acum întregul edificiu devine un ornament unic, ca bază și esență a creației. Fațada întreagă a clădirilor este concepută ca o placă ornamentală echilibrată în sine. Construcțiile **secese** din Praga sunt clădiri publice. Între 1901-1909, arhitectul Jozef Fanta construiește în stil **secese** gara Centrală (Hlavní nadraží), în continuarea Muzeului național și Teatrului Smetana. A nu se identifica cu cea mai veche gară Praga-Centru, construcție în stil **empire**, unde, la 20 august 1845, a sosit primul tren. Gara Centrală a fost modernizată și extinsă pe mai multe nivele subterane cu acces la stația de metro și alte linii de comunicație.

O remarcabilă construcție în stil **secese** cu bogate decorațiuni este Casa obștească (Obecný dum), important centru cultural și obștesc al orașului, cu săli de concerte, restaurante, cafenele, săli de baluri și expoziții. Splendidă este sala de concerte Smetana. Casa a fost construită pe locul curții regale din evul mediu, între 1906-1911, în scopurile publice ale orașului Praga, după proiectul arhitecților Antonín Balšánek și Osvald Polívka. În incinta ei s-au desfășurat multe evenimente istorice. În 1918, aici a fost proclamată independența statului Cehoslovac. O placă memorială ne amintește că în fostul palat regal din 1458 a locuit Jiří din Poděbrady, de aici regele ceh l-a contestat pe papa care, drept răspuns, l-a deposedat de tron și l-a declarat eretic. În stil **secese** este construită și o altă importantă instituție publică, **Teatrul de pe Vinohrady**, arhitect A. Censký (1905-1907). În același stil mai amintim cel puțin două clădiri de pe Václavské náměstí, **palatul Koruna** (1910-1913) și **palatul Lucerna** (1912).

Arhitectura contemporană, de după 1910, a dat și ea câteva stiluri determinate de noile condiții ambientale, de sporirea instituțiilor publice și a nevoilor de locuit. Execuția și proiectul sunt determinate de destinația practică a clădirii: ministere, instituții publice, administrative, restaurante, hoteluri, biblioteci, cinematografe, case de locuit. În acest stil a fost construit sediul Uniunii centrale a sindicatelor din Praga, Antonín Zápotocký, Ministerul muncii și al problemelor sociale, Piața Palacký și multe altele. Clădirea Legiobanc, azi sediul Ministerului industriei ușoare pe strada Porici, a creat un stil care-i poartă numele. El se caracterizează prin fațade plastice expresive, tratarea modernă a elementelor renascentiste și baroce, fără decoruri în relief, dar cu o decorație proprie. În acest stil este construit și palatul Adria de pe Národní třída.

CUBISMUL pornește de la principiul că forma de bază a arhitecturii este un cub. Adepții cubismului afirmă că operele artistice bazate pe forme geometrice au o putere mai mare de impresionare și sunt mai bogate decât altele prin conținut. Impresionantă prin destinația ei este biserica **Inima lui Isus** din Piața Jiří din Podebrad. A fost construită între 1929-1932 după proiectul lui Iosip Plecník într-o formă netradițională, unind motive ale arhitecturii bisericesti ale creștinismului timpuriu, bizantin și egiptean. Pe dinafară pereții sunt căptușiți cu cărămidă glazurată, pe dinăuntru neglazurată, altarul principal din marmoră de Šumava. Plafonul, așa-zis „cazetă”, are 13 m, dimensiunile navei 38/26 m. Deasupra altarului principal, de ambele părți ale lui Cristos șase sculpturi din lemn poleite cu aur ale patronilor sanctificați ai Cehiei. La stânga: Václav, rege ceh din familia Přemysl, ucis de fratele său în 929, alături Ludmila, bunica și educatoarea lui ucisă în 912 și Sf. Procopiu din Sázava, întemeietorul mănăstirii slave pe Sázava (+1053). În partea dreaptă: Sf. Vojtech Adalbert, primul episcop praghez de origine cehă, ucis în 997 de prusaci, alături de Anežka, fiica regelui Přemysl Otcár, întemeietoarea mănăstirii Na Františku (+1282) și Sf. Jan Nepomuk, locțiitorul arhiepiscopului praghez schingiuit pentru dezvăluirea secretului spovedaniei în 1393.

Pe muntele Ziškov, impropriu numit și Muntele alb, pe locul unei lupte victorioase a armatelor husite conduse de Jan Ziška în 1420, străjuiește din 1929-1932 monumentală clădire cubistă a monumentului național Ziškov cu statuia ecvestră a lui Jan Ziška din Trocnov, sculptată de B. Kafka. Pentru o soluție cubistă au optat și constructorii Bibliotecii orașenești din Piața Primatora Vacka și ai Facultății de științe juridice a Universității Carol.

CONSTRUCTIVISMUL consideră construcția ca atare elementul expresiv al arhitecturii. Cerința de bază devine prezența spațiului. Construcția nu numai că nu se escamotează, ci, dimpotrivă, se folosește ca agent al expresivității arhitecturale. Clădirile sunt marcate din ce în ce mai mult de destinație. În stil constructivist sunt executate Palatul „Alfa” și „Dum obuvi” de pe Vácalvské náměstí.

Unele edificii moderne adaugă elemente etnografice ale artei populare pentru a sublinia legătura cu tradiția poporului. Arhitectura contemporană folosește ca materiale de construcție sticla, prefabricate, aluminiu, materii artificiale după cum dovedesc Adunarea federală, Stadionul Sparta, Aeroportul, hotelul Olympic etc.

Urcăm, pentru a câta oară, pe lângă Ambasada română, pe Hradčany, pentru a admira panorama diversă a orașului. Privită de aici, dintr-un punct foarte căutat de turiști, Praga îți apare, după cum am lăsat să se înțeleagă, ca o impresionantă suprapunere de stiluri arhitecturale dintre care se impun, ca îndrăzneală, somptuozitate sau importanță goticul, barocul și modernul. Cele mai numeroase clădiri actuale din vatra istorică a orașului, rezistente încă sau mai precare, au pornit de la un fundament romanic, păstrează o armătură gotică și au fost reconstruite în stil renașcentist, baroc și modern.

BIBLIOGRAFIE

*** *Bratislava, Putevoditel*, Editura Sport, 1982

*** *Olomouc, Pruvodce. Informace. Facta*, Editura Olimpia, Praga, 1979

*** *Ostrava a okolí. Pruvodce. Informace. Facta*, Editura Olimpia, Praga, 1984

RYBÁR, Ctibor, *Praga, Putevoditel*, Editura Olimpia, Praga, 1982

RYBÁR, Ctibor, *Cehoslovacia*, Ghid turistic, Editura Sport-Turism, București, 1986

